

Lutter anekdoter eller fakta? Institutionel ligestilling giver færre kvindelige selvstændige

Det er almindelig sund fornuft at tro, at en nations bestræbelser på at skabe ligestilling mellem kønne og dermed forme et arbejdsmarked og samfund der er tilpasset og understøtter kvinder, vil skabe flere kvindelige selvstændige. Men et voksende antal af anekdoter, primært fra de nordiske lande bevidner, at vi måske ikke kan tage dette for givet. Anekdoterne viser, at nationer med et stort fokus på ligestilling på det samfundsmæssige niveau, forekommer at skubbe kvinder - i sammenligning med mænd - snarere mod rollen som lønmodtager end mod rollen som selvstændig. Tilsyneladende resulterer disse nationers fokus på ligestilling, en tendens til at skræddersy ligestillingspolitikker, støtteordninger og love til det eksisterende arbejdsmarked og dermed lønmodtagerrollen. Dette påvirker kvinders karrierevalg. De samfundsmæssige rammer giver kvinder en tilskyndelse til at vælge lønmodtagertilværelsen frem for livet som selvstændig. Kvinder som selvstændige forbliver dermed en minoritetsgruppe.

Fra et samfundsmæssigt synspunkt kan anekdoterne være en kilde til bekymring, idet der ligger et stort uudnyttet potentiale i at skabe bedre forudsætninger for flere kvindelige selvstændige. Potentialet er for eksempel flere i arbejde, mere innovation, vækst og udvikling. For noget tid siden satte vi os derfor for at finde ud, om der er tale om lutter anekdoter eller fakta, og hvorvidt det påståede mønster er gældende hinsides de nordiske lande. Ved analyse af 561.164 respondenter fra 61 lande testede vi statistisk, hvorvidt institutionel ligestilling (=initiativer, politikker, normer og værdier på samfundsniveau, der er fremmede for ligestilling) generelt er sammenhængende med, at kvinder - i sammenligning med mænd - vælger rollen som lønmodtager frem for selvstændig. Ydermere testede vi i hvilken grad denne sammenhæng er afhængig af nationers udviklingsstadium og industri.

Resultaterne er under udgivelse i det internationale tidsskrift *Journal of Business Venturing* (Klyver, Nielsen & Ewald, under udgivelse). Formålet med denne artikel er at resumere hvad vi fandt ud af.

Institutioner & karrierevalg

Men først en lille anekdote om, hvorfor det er interessant at studere kvinders valg mellem rollen som henholdsvis selvstændig eller lønmodtager fra en institutionel vinkel. Studier af karrierevalg har hovedsageligt været præget af rationel beslutningsteori. Individet estimerer rationelt de forskellige karrierealternativer og vælger det alternativ, som maksimerer personlig tilfredsstillelse. Men denne tilgang fejler i *ikke* at medtage sociale og institutionelle kræfter, som influerer beslutningsprocessen. Det er kræfter, som giver grønt lys for nogle karrierevalg og rødt lys for andre via sine formelle og uformelle legitimerede processer samt ved at sætte konsekvenser op for individer, der ikke følger de institutionelle guidelines. Det institutionelle perspektiv vinder i rivende hast større og større indflydelse i forhold til at forklare entreprenøriel adfærd generelt (Bruton et al., 2010;) og kvinders entreprenørielle handlinger specifikt (Brush et al., 2009). Perspektivet giver os nye teoretiske briller til at forstå, hvad der fremmer og hæmmer kvinder som entreprenører. Det stiller skarpt på spørgsmålet: Er rollen som selvstændig et institutionelt legitimt karrierevalg for kvinder, eller bryder kvinder med de institutionelle normer - med mange forskellige følger - når de vælger karrieren som selvstændig?

Entreprenørbegrebet i sig selv vidner om, at såvel kvinder som mænd bryder med de institutionelle normer for accepteret adfærd, når de vælger selvstændighed. Som et eksempel viser Schumpeter (1942), at det netop er handlingen at destruere den institutionelle orden, der kendetegner en entreprenør. Meget tyder på at kvinder med en

selvstændig levevej specielt er i konflikt med de institutionelle omgivelser. Litteraturen viser, at de oplever forskellige former for diskrimination fra omgivelser, der modvirker deres videre udvikling som selvstændige ved blandt andet at forhindre adgang til vigtige ressourcer. Herudover har kvinder svært ved at se sig selv som entreprenører og tro på, at de har de nødvendige kompetencer til at starte egen virksomhed. Institutioner presser kvinder ind i den karrierevej, som samfundet finder passende og ønskværdigt for kvinder, og den er typisk relateret til familien/hjemmet eller forskellige lønmodtagerroller (Borchorst and Siim, 2002).

Bring ligestillingstiltag for dagen

Et mål med ligestillingstiltag fra samfundets side er at åbne kvinders muligheder for at få en karriere. Men spørgsmålet er, hvorvidt disse blot understøtter kvinder i at *tage* en karriere og ikke *skabe* en gennem rollen som selvstændig?

Ifølge forskning tenderer ligestillingstiltag at være skræddersyet til den standardiserede arbejdsgeber-arbejdstager relation og at være orienteret mod den mandlige forsøgerrolle. I den kontekst fortæller anekdoter fra de nordiske lande, hvordan initiativer såsom barsels- og forældreorlov, børnepasningsservices, etc. har fokus på at understøtte lønmodtagertilværelsen. Mindre er fokus på, hvordan man får børn og arbejde til at hænge sammen som selvstændig. Således finder Neergaard og Thrane (2009), at selvstændige kvinder er forhindret i at arbejde parallelt med deres barsel, og at 30% af danske kvinder opfatter børnepasningssystemet som en barriere for selvstændighed. Kvinder betaler i højere grad end mænd for den påståede skævvridning af ligestillingstiltagene, idet kvinder traditionelt set har været institutionaliseret i familien og haft hovedansvar for børnene. Dette har, også i dag, i høj grad indflydelse på kvinders karrierevalg (Brush et al., 2009).

Som endnu en krølle på halen argumenterer Nielsen et al. (2010) for, at velfærdsstaten gennem sine socialt understøttende aktiviteter monopoliserer de områder og industrier, hvori mange kvinder er kompetente og oplært i. Derved opsluger velfærdsstaten mange af de entreprenante muligheder, som kvinder potentielt kunne udnytte og som potentielt kunne få flere kvinder til at indtræde i rollen som selvstændig.

Det tyder på, at velfærdsstatens ligestillingstiltag repræsenterer en barriere i sig selv i forhold til kvinders tendens til at blive selvstændige frem for lønmodtager. Ved institutionelt set at forsømme selvstændighedsrollen vokser kvinders omkostninger ved at vælge selvstændighed, i lyset af hvad de mister ved ikke at vælge lønmodtageralternativet. Jo mere progressiv en nation er ligestillingsmæssigt, jo større kan disse omkostninger antages at være. Anderson-Skog (2007) konkluderer: "... *welfare policy has strengthened the gender divisions of the labor market (...) these features have created a strong initiative for women to become employees rather than entrepreneurs*" (Anderson-Skog 2007, 469).

Tre hypoteser til testning

Er ovenstående anekdoter fra en nordisk kontekst lutter anekdoter eller fakta, og hvorvidt er de påståede mønstre gældende hinsides de nordiske lande? For at undersøge dette opstillede vi tre hypoteser.

Anekdoterne fortæller om, at specifikke velfærdsstater gennem deres kønsrelaterede ligestillingstiltag modvirker kvinders - i sammenligning med mænds - indtrædelse i rollen som selvstændig i forhold til lønmodtagerrollen. Kvinder institutionaliseres mod lønmodtagerrollen og selvstændige kvinder forbliver en minoritetsgruppe. Vi testede derfor:

Hypotese 1: Jo mere nationalt fokus på kønsrelateret ligestilling, jo færre kvinder - i sammenligning med mænd - vælger rollen som selvstændig.

Der er vist ingen tvivl om, at nationale ligestillingstiltag er en kompleks størrelse. Spørgsmålet er nu, om de forskellige nationale kontekster påvirker kvinders karrierevalg på samme vis. Vi argumenterede for, at effekterne af nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag er stærkere i udviklede lande end i mindre udviklede lande. Nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag varierer – ofte positivt – med en nations udviklingsstadiet (Inglehart et al., 2002). Men det er også en del af fortællingen, at ligestillingstiltag har forskelligt fokus (indkomst, sociale tiltag, etc.) og niveau (individuel, husholdning, samfund, etc.) afhængig af den unikke nationale kontekst. Implikationen er, at forskellige ligestillingsspørgsmål er på dagsordenen afhængigt af landenes udviklingsstadiet. I mindre udviklede lande er fokus specielt rettet mod kvinders fundamentale rettigheder, for eksempel det at tjene penge. I kontrast koncentrerer de udviklede lande – såsom de nordiske – sig om mere specialiserede tiltag såsom lønforskelle, forældreorlov, etc. I lyset af tidligere observationer går vi ud fra, at i mindre udviklede lande influerer de institutionelle omgivelser mindre på kvinders incitament til at vælge lønmodtagerkarrieren i forhold til livet som selvstændig sammenlignet med i de udviklede lande. Vi testede således:

Hypotese 2: Jo mere udviklet en nation er, jo mere effektiv er den negative påvirkning af nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag på kvinders - i sammenligning med mænds - valg af rollen som selvstændig.

Som en tredje og sidste hypotese argumenterer vi for, at den negative effekt af nationale kønsrelaterede tiltag er større i mandsdominerede industrier i sammenligning med kvindedominerede industrier. Det er en velkendt historie, at arbejds-

markedet er kønsopdelt, og Dant et al. (1996) viser, at forestillinger om køn i en given industri påvirker raten af deltagelse af henholdsvis kvinder og mænd i industrien. Mænd forekommer både at operere i mandsdominerede og kvindedominerede industrier. Kvinder, derimod, fokuserer deres aktiviteter i specifikke kvindedominerede industrier. En fortolkning kan være, at de institutionelle rammer knyttet til de mandsdominerende industrier udsender signaler om, at disse industrier ikke tilbyder passende karrierer for kvinder. Vi testede som følge heraf:

Hypotese 3: Den negative påvirkning af nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag på kvinders - i sammenligning med mænds - valg af rollen som selvstændig er mere effektiv i mandsdominerede industrier sammenlignet med kvindedominerede industrier.

Som tidligere nævnt har vi kontrolleret, eller testet som det hedder i fagsprog, vores hypoteser via statistisk analyse af et stort datasæt vi har integreret. Vores data omkring individers valg af at blive selvstændig og deres karakteristika er taget fra Global Entrepreneurship Monitor projektet. Data omkring nationale kønsrelaterede ligestilling er taget fra World Economic Forums Global Gender Gap Index. Sammenlagt har vi data fra 561.164 individer fra i alt 61 forskellige lande.

Test afslører...

Vores statistiske test viste, at nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag er associeret med forskelle i mænd og kvinders valg af rollen som selvstændig frem for rollen som lønmodtager. Og denne association er forskellig afhængig af nationens udviklingsstadiet samt industrien. En mere detaljeret udlægning. Nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag er negativt associeret med kvinders – i sammenligning med mænds – valg af rollen som selvstændig. Resultatet træder tydeligere frem i udviklede lande end i mindre udviklede lande.

Parallelt med at nationer udvikler sig bliver effekten af nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag større og større. Anekdoternes fortællinger er altså mere fakta i udviklede lande end i mindre udviklede lande, hvilket jo stemmer fint overens med, at anekdoterne netop omhandlede udviklede nordiske nationer. I overensstemmelse med vores antagelser konkluderer testen ligeledes, at den negative effekt af nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag på kvinders - i sammenligning med mænds - valg af rollen som selvstændig er stærk i mandsdominerede industrier, mens effekten udebliver i forhold til kvindedominerede industrier.

Til sidst en lille note til den vidensbegærlige læser, der vil vide mere og drukne sig selv i et væld af spændende detaljer om kvinders karrierevalg og effekten af nationale kønsrelaterede ligestillingstiltag. Vi henviser til moderskabet i form af publikationen vi har resumeret her. Der er tale om en publikation viklet nænsomt ind i en spændende institutionel teoretisk ramme af Mead (1934). Se venligst: Klyver, K., Nielsen, S. L., and Evald, M. R. (Under udgivelse). Women's self-employment: An act of institutional (dis)integration? A multilevel cross-country study. *Journal of Business Venturing*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusvent.2012.07.002>

Referencer

- Anderson-Skog, L., 2007. In the shadow of the Swedish welfare state: women and the service sector. *The Business History Review* 81 (3), 451–470.
- Borchorst, A., Siim, B., 2002. The women-friendly welfare states revisited. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 10 (2), 90–98.
- Brush, C.G., de Bruin, A., Welter, F., 2009. A gender-aware framework for women's entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship* 1 (1), 8–24.
- Bruton, G.D., Ahlstrom, D., Li, H., 2010. Institutional theory and entrepreneurship: where are we now and where do we need to move in the future. *Entrepreneurship Theory and Practice* 34 (3), 421–440.
- Dant, R.P., Brush, C., Iniasta, F.P., 1996. Participation patterns of women in franchising. *Journal of Small Business Management* 34 (2), 14–28.
- Inglehart, R., Norris, P., Welzel, C., 2002. Gender equality and democracy. *Comparative Sociology* 1 (3–4), 321–345.
- Klyver, K., Nielsen, S. L., and Evald, M. R. (2012). Women's self-employment: An act of institutional (dis)integration? A multilevel cross-country study. *Journal of Business Venturing*
- Mead, G.H., 1934. *Mind, Self and Society: from the Standpoint of a Social Behaviourist*. In: Morris, C.W. (Ed.), University of Chicago Press, Chicago.
- Neergaard, H., Thrane, C., 2009. The Nordic welfare model: barriers or facilitator of women's entrepreneurship in Denmark. Presented at ISBE Annual Conference, nr. 32, Liverpool, United Kingdom.
- Nielsen, S.L., Klyver, K., Evald, M.R., 2010. Denmark. In: Fielden, S.L., Davidson, M.J. (Eds.), *International Research Handbook on Successful Women Entrepreneurs*. Edward Elgar, Cheltenham.
- Schumpeter, J.A., 1942. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Harper and Row, New York.